

MOCARZ (328) *sb m*

-c- (324), -cz- (19), -tz- (4), -cz- (1).

o jasne, a *pochylone* (w tym 8 r. błędne znakowanie).

sg *N* mocarz (63). ◇ *G* mocarza (16). ◇ *D* mocarzowi (5). ◇ *A* mocarza (21). ◇ *I* mocarz(e)m (3). ◇ *L* mocarzu (3). ◇ *V* mocarzu (1). ◇ *pl N* mocarze (73), mocarzowie (2); -owie *OrzQuin*; -e : -owie *BudBib* (2:1). ◇ *G* mocarzów (36); -ów (1) *OrzQuin*, -ow *OpecŻyw* (2), -(o)w (33). ◇ *D* mocarz(o)m (8). ◇ *A* mocarze (62). ◇ *I* mocarzmi (23), mocarzami (1); -mi : -ami *RejAp* (3:1). ◇ *L* mocarz(o)ch (6), mocarzach (1) *WerGośc*. ◇ *V* mocarze (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Ten, który posiada bardzo wielką, większą niż inni siłę lub władzę; potens ModrzBaz, Vulg, PolAnt, Cn; fortis Vulg, PolAnt, Cn; dynastes Mącz, Cn; princeps robustus PolAnt; herculeus Mącz; centauricus, despota, dominus, ingentium virium vir praevalidus iuuenis, satrapes, tetrarcha, tyranus, valens, validus virium Cn (327) : BierEz M4v; WróbŻołt 58/4, 85/14, 88/20; abyście vbogie vpádłe á ofierociále ludzi przyimowáli wopieki fwoie á niedáli ich dręczyć mocarzom RejPs 123, 56, 78v, 109 [2 r.], 109v, 111v (11): którą [łódką Kościoła] áczkolwyek częłtokroć nawálnośći czartowłkye przez kácyrze y mocarze tego fwyátá kołácą [...] yednák do tychmyáft nye zátonełá KromRozm III L3; iż choć łie czárt y okrutni mocarze fwiátá tego ftáráia/ áby wygládzili chwálę Páná Kryftułowę [...] włyficy wierni zoftáná w pokoiu LubPs Z3v, B2, N6, 04, T2, X5 (13); KrowObr 163v; RejWiz 40, 86v, 88; Y będą iákoby mocarze [fortes]/ ktorzy tłoczą błoto drożne ná bitwie y będą walczyć bo Pan fnimi Leop Zach 10/5, 4.Esdr 15/51, Iudith 5/28, Ps 85/14, Is 34/7, Ier 50/27, Ez 32/27; HERkules dziwny mocarz był/ co Smoki biyá/ Hidry/ Lwy/ okrutniki/ á pokorne miyáł. RejZwierz 43, 25v, 42, 43, 80; Narodowie fłyłzeli o fromoćie twoiey/ á wołaniem twym nápełnioná ieft ziemiá: ábowiem mocarz potrácił mocarzá [fortis in fortem impegerunt]/ á obádwá fię fpołu powálili. BibRadz Ier 46/12, Gen 6/4, 2.Par 32/21, Iob 34/20, 24, Ps 59/4 (10); BielKron 134, 214v, 330v; Mirmilio. Był nieyáki zapálnik álbo fzermierz francuskim obyczáyem we zbroyę vbrány. [...] Mirmillionium, Zbroyá przerzeczonego mocarzá. Mącz 223c; OrzQuin N4; SarnUzn C4; RejAp 51v, 64 [2 r.], 163v, 166, Ee2 [2 r.]; HistRzym 2v; O nędznełz to złozenie tych nędznych mocarzow s fłolczow ich/ kthorzy go poznác áni przyiác nie vmieię RejPos 57v, 9v, 29 [2 r.], 37v marg, 85v, 132v (18); Pyłzni á mocarze ciężey będą ćirpieć. RejZwierc 48 marg, 11, 48, 62v, 166 [2 r.], 167 (11); iż my w tych Kráinách będąc práwie w pośrodku wielkich Monárchow fwiátá/ w pokoiu być długo nie możem/ bo ći mocarze ná thym záváždy fą áby przyczyniáli fwoich dźierzaw/ á nigdy nie vmnieyřzáli BielSpr 75v, 57; BudBib Gen 6/4, Ps 68/30, Zach 10/5, 7, 3.Reg 8/11, 2.Mach 15/3; Turek mocarz drapieżny tego fwiátá/ o ktorzym przodkowie dawni náłzy ledwe fłycháli. Teraz zedwu ftron/ ná [lege: nam] pogránicznym ieft. BiałKaz H3; BudNT Mar 3/26 [2 r.]; Nieście chwálę/mocarze/ pánu mocnieyřzemu/ Nieście chwálę/ krolowie/ krolowi więřzemu. KochPs 39; CzechEp 203; WerGośc 257; BielSjem 8; WujNT Matth 12/29, Mar 3/27, Luc 1/52, 11/21; PowodPr 86; SkarKazSej 668b.*

mocarz czyj [= *komu podległy*] [*w tym: pron poss (5), ai poss (1)*] (6): *A będą iáko mocarze Efráimowi [fortes Ephraim]/ y będzie wefóle ferce ich by od winá Leop Zach 10/7; Czemuž ieft*

przepłofzon mocarz twoy [*fortes tui*] á ołtác fię nie mógł iż go zápedził Pan. *BibRadz Ier* 46/15, *Ioel* 3/11; *RejAp* 163v; *BudBib Ier* 51/57; *SkarKazSej* 704b.

mocarz czyj [= *skąd pochodzący*] (3): podburzaiąc mocarze ony Rzymłkie ná okrucieństwą á ná prześládowanie prawdy Páńłkiey *RejAp* 105; *BudBib Ex* 15/15, *Ier* 49/22.

mocarz czyj [= *nad kim*] (1): y dozna wólcelkie ciáło zem ia Iehowá zbáwiiciel twoy y odkupiciel twoy mocarz Iáhákowow [*fortis Iahacob*]. *BudBib Is* 49/26.

W połączeniach szeregowych (23): Wdzyęcźna pociechá tákiemu káždemu/ który fie nye włytda prawdy Bożey twierdzić przed krolmi/ kfiążęty/ á mocarzmi fwiátá tego. *LubPs* bb *marg*; *BibRadz I* 4a *marg*; ále mówię o moc/ która Królá czyni Królem/ rózného człowieka od włytykch Kfiążąt/ Defzpotów y Mocarzów inych *OrzQuin* T3v; á krolowie ziemłcy/ y kfiążęta/ y Bogacze/ y mocarze/ y ini wrzędnicy/ y káždy łługá/ y káždy wolny kryli fie do iáfkiń/ y między gory opoczne. *RejAp* 62v, 139v, 162v, 163, 163v; *RejPos* 6 [2 r.] 124v, 130v, 159v, 195v (9); *RejZwierc* 179; A przetoź mocarze [*potentes*]/ śláchta/ y ofoby ná wrzędziech będące/ máią być ciężey karáni/ niżli vbołtwo/ chłopłtwo/ y ludzie od wrzędow wolni *ModrzBaz* 70; *WerGość* 213; *KołakCath* C2v; *WujNT Apoc* 6/15, 19/18.

W przeciwstawięniach: »mocarz ... pokorny (11), nędznik (2), chudzina, mdły, nędzny, niemęźny, niski, rozpaczający, sługa, stracony, ubogi, uniźony« [*w tym: nędzne a pokorne sługi; pokorne, uniźone, mdłe, stracone, rozpaczające; ubogi, niedostateczny*] (17): *LubPs* hh2; *BibRadz Luc* 4/48; *BielKron* 214; Czemu Pan rychley łzedł do nędznikow niż do mocarzow. *RejPos* 255v *marg*, 14, 57v, 184v, 255v, 293v, 304, 305; *BudBib Iud* 9/12; ábyś fię vniźał pod możną ręką Bożą/ który łkłada mocarze [*potentes*] z łtolic/ á niłkie [*humiles*] wywyżłza. *ModrzBaz* 58; chudźinę [*imbelles*] niewolłtwem [*prawa*] trapią/ która w nich iáko w sieci więźnie/ á mocarze [*illis*] przerywáią ie iáko páięczynę. *ModrzBaz* 12v; Złóżył mocarze z máiełtatu/ á podwyżłzył pokorne. *LatHar* 66, 399; *SiebRozmyśl* F4.

W porównaniach (5):

Jako comparatum (1): mocarze ziemłcj [!] leżą iáko proch á iáko błoto pod nogámi iego. *RejAp* BB7.

Jako comparandum (4) : *LubPs* cc6; Pan [*Bóg*] iáko mocarz [*sicut fortis*] wynidzie/ iáko mąż rycerłki wzbudzi zawilną miłóść *Leop Is* 42/13; iż on tym łwięťim rámięniem łwoim był łilen iáko práwy mocarz/ á drżáło przed nim włytyko łtworzenie/ niebo/ ziemiá/ morze/ powietrze. *RejPos* 80; *CzechEp* 167.

W charakterystycznych połączeniach: *mocarz czerstwy, drapieźny, dziwny* (4), *hardy* (2), *nędzny* (2), *okrutny* (2), *prawy, przeloźony* (2), *pyszny* (2), *slawny, srogi* (4), *śmiały, zacny* (2), *zbrojny, ziemłski* (na ziemi) (5), *złóściwy, zły; moc mocarza*.

Przysłowia: Mocarze rołkołz karze. *RejWiz* 28v *marg*, Cc7.

Nie wadz się z mocarzem. *BierEz* N3.

Wyrażenia: »mocarz możny« [*szyk 1:1*] (2): *RejPs* 111v; Gdzie oni Monárchowie/ gdzie Mocarze możni/ Gdzie Krolowie/ Kxiążęta/ Męđrcowie ołtroźni/ Gdzie y oni co złotá łrebrá wielkość mieli/ Izali tákże pomrzeć nie włyłcy mułieli? *KołakCath* C2v.

»mocarz łwiata (tego), ziemłski, łwiecki« [*szyk 69:4*] (61:8:4): Abowiem fie on zmoćnił niewymownem obyczáiem włłfem mocarzom łwiátá. *RejPs* 70v, 52, 90v, 215; *KromRozm III* L3, M7;

Niewdzięczność mocarzow ńwieckich przeciw ńowu Bożemu. *LubPs* F4 marg, A3v, A4 [2 r.], A4v, G4v marg, R4v marg (16); *RejWiz* 54; *RejAp* 9, 14, 39, 42, 49v (14); *HistRzym* 64v, 97v, 98 [2 r.]; *RejPos* A3, 1, 6 [2 r.], 6v, 16v [2 r.] (25); *RejZwierc* 48, 50, 84v; *KochPs* 70, 132; *KolakCath* B4.

»mocarz wielki (a. nawiętszy)« [szyk 3:2] (5): *RejWiz* 85; *Mącz* 155a; *RejPos* 306v; choctay byli ták więdzy mocarze/ iáko o nich ńyńyzyfz/ że vpásć muńieli *RejZwierc* 257v, 179.

Szeregi: »bogacz, (a, i, ani) mocarz« [szyk 6:2] (8): *RejAp* 39, 150v; *HistRzym* 64v, 97v, 98; ktory ńie vkaże á zyáwi tobye s tákimi ńkárby/ s thákimi pociechámí [...] częgobys nigdy nie ználazł bys ználazł y poliadł ńkárby nawiętfzego mocarzá á bogacza ńwiátá tego. *RejPos* 276, 39, 184v.

»deszpótowie i mocarzowie« (1): á ci Defzpotowie y Mocarzowie ini/ w ńpráwách ńwych/ to Zwięrzchnośćiá zniewoleni nie ńá. *OrzQuin* S4v.

»hospodar albo (ani) mocarz« (2) : rzecz to wam ńámá pokaże/ iż niemoże być wláńnie wezwány żaden Hońpodár áni Mocarz/ to ięft/ Kńiążę Królem *OrzQuin* P, O4v.

»krol, (a, i, albo, ani) mocarz« [szyk 30:3] (33): *RejPs* 178v; iż kto chodzi pod ńpráwá á pod obroná Páná tego/ wiele poliadł ńkárbow ńwiátá tego. Iuż żadny krol áni mocarz iemu nigdy ńilen być nie może. *RejAp* D6, 163, 164 [2 r.], 172; *RejPos* A3, 6v [2 r.], 16v [2 r.], 63v, 89 (18); A sthądże mu [*Aleksandrowi Wielkiemu*] oná ięgo wielka dzielność y ćwiczenie przychodziło/ czytáiąc ńpráwy onych wielkich krolow y mocarzow co też przed nim bywáli. *RejZwierc* 13, 48, 84v.

»kńiążę (a. kńiądz) a (i, to jest) mocarz« = *princeps robustus* [szyk 3:1] (4): *RejWiz* 62v; *OrzQuin* P; Ktory [czart] ty wńytki ine kńiążętá/ y mocarze zyemńkie poduńcza á ńpráwuie ná ńrogońci á ná okrucieńńtwá ńwiátá tego. *RejPos* 130v; *BudBib* Ex 15/15.

»mędrzec ani (a) mocarz« [szyk 2:1] (3): Niechciál mądry bóg mędrtzow na to wybratz/ anij motzárzow/ [...] a dlá tego prońtę rybitwy á grubęgo rozumu na to obrál. *OpecŻyw* 40; *KromRozm* I F4; *RejAp* 21v.

»mocarze a okrutniki« (2): ktorzy wzruńziá ony morzá á ony nawáńnońci ięgo/ tho ięft mocarze á okrutniki ńwiátá tego/ áby ńtráńzyli/ trwożyli/ á záburzáli the ńwięthá ńodkę ięgo. *RejPos* 51, 215v.

»pan, (a, abo, ani, i) mocarz« [szyk 4:1] (5): *LubPs* F4; *Mącz* 98b; Pátrzayże thu pilno mární zńoczyńco/ kthorys wpadł w ńrogye ręce nie ledá pánu á nie ledá mocarzowi/ ále Pánu wńzech pánow/ á mocarzowi nád wńzemi mocarzmi. *RejPos* 168, 15v, 89.

»potentat a (ani) mocarz« [szyk 1:1] (2): *RejZwierc* 155v; Iż dni lat nálnych w ńámych lećiech ńiedmdzieńsiát. A ięlli w potentaciech (á w mocarzách) tedy ośmdzieńsiát lat [*dies annorum nostrorum in ipsius septuaginta anni, si autem in potentatibus octoginta anni VulgPs* 89/10] *WerGońc* 263.

»mocarz a (a(l)bo) przeńożony« [szyk 2:1] (3): Y wam innem wńsem ták bych ńmiał rádźić/ ábyńcie ńie obaczáli á nie niekńádlí nádzieie ńwey wńadnych ńwieckich mocarzoch/ álbo przeńożonych *RejPs* 215; *RejPos* 198v, 253v.

»sprawce a mocarze« (1): Abowiem závždy Pan ná ńprawce ńwoie á ná mocarze ńwoie ktorym ńwiát poruczál wńęńtze á przeńtrzeńńze oczy miewał *RejAp* 163v.

Iron. (2): Co káżdego witał. IEden w obyczáiu miał/ kogo potkał witał/ Drugi ktoby chciál páńnie gonić kwoli pytał. Ten niewie co ńie dzieie/ idzie z ręką k niemu/ Ow mnima iż ná kolbę/ y da rękę

iemu. Obefle wytanego/ wnet fwiadłszą łotrowie/ Y wyprawią go ná płác/ wynidą pánowie. Pánná złożył moczará/ mówcie zá mną dzieci/ A moczárz iuż nogámi dawno wzgorę leći. *RejFig Dd3v*.

a. O Bogu lub Chrystusie (18) : *RejWiz 142; RejZwierc 272v; Powftań Pánie Boże moy/ moczárzu moy LatHar 589.*

W połączeniu szeregowym (1): twierdzieli/ że ten obiecány Mefyafz miał być Emánuelem Bogiem z námi [...] iż imie iego miáło być/ dziwny/ rádny/ BOG/ moczárz/ Oćiec wieczności/ Kfiążę pokoju *CzechRozm 179.*

Wyrażenia: »mocny moczárz« (2): Vciecżze fie ty iedno s práwą wiárą á z zupełną nádzieią pod obronę tego to mocnieifze⁶⁰ moczará *RejPos 78v, 79v.*

»moczárz nad moczárzmi« (1): kthorys wpadł w froye ręce nie ledá pánu á nie ledá moczárzowi/ ále Pánu włzech pánow/ á moczárzowi nád włzemi moczárzmi. *RejPos 168.*

»moczárz nieba i ziemie« (1): gdyż nie od ziemkiego krolá/ ále od onego Krolá á Moczará niebá y zyemie/ przydzye do ciebie s pewnemy cyrography iego *RejPos 317 v.*

»święty moczárz« (1): Abowiem kthoryby moczárz mogł fie vkázác s taką mocą w rámienu swoim/ [...] iáko fie vkazał ten fwięty moczárz. *RejPos 231.*

»moczárz wszech wiekow, wszechmogący« (1:1): yfz ona myala boga wfywoczne nofzycz y porodycz moczárza włzech wyekow *PatKaz II 542, 542.*

Szeregi: »moczárz, (a) krol« [szyk 3:3] (6): *RejAp 22v; Coż rozumiefz o tym krolu á o tym moczárzu/ przed kthorym drży niebo y ziemiá/ y wfytki mocy piekielne RejPos 132v, 81, 109v, 199, 317v.*

»moczárz a (to jest) pan« [szyk 3:1] (4): Co fie to wfytko stáło przez tego moczará á przez tego Páná náfzego. *RejPos 29, 79v, 168, 327v.*

b. O aniołach (12) : Ale fłuchay: Iż ten moczárz dzierżał kfiążki otwárte w ręku swoich. *RejAp 85v; RejPos 169.*

W połączeniach szeregowych (2): OpecŻyw 186; Mocni w síle/ czyniący przykazanie iego. A dla tego częfsto ie Pífmo S. síłami álbo moczárzmi y zaftępem Pánfkim zowie. KuczBKat 20.

Wyrażenia: »anioł moczárz« (2): O dalyeko wyatfżą mocz pan bog vkafzał w tey myley panye nyfz w anyelech moczárzoch *PatKaz II 542, 542.*

»kor moczárzow« (1): Czwarté przyiał iá [Matkę Bożą] kor motzárzow chwálątz z iéy pofluffeńftwa/ fpiéwaiątz a rzekątz *OpecŻyw 183.*

»moczárze na niebie, niebiescy« [szyk 3:1] (3:1): Piekielne y niebiekie y zyemkie moczárze/ Wfytko to on [Bóg] iáko chce w ocmgnieniu fkarze. *RejWiz 186; RejAp 55v; RejPos 180v; RejZwierc 10.*

Szereg: »moczárze tako rzekące anjoły« (1): otocz byla ta panna począta wanyelech z obyauyenia ducha fzwytętego (yefzcie przewyfzyla moczárze tako rzekące anyoly *PatKaz II 54.*

c. O Szatanie (13) :

Wyrażenia: »okrutny moczárz« (2): Otho iuż położon ná ten czás rowno z zyemią on okrutny moczárz á mocny zbrojnik on czárt okrutny. *RejPos 305v, 104v.*

»moczárz piekielny, w piekle« (2:1): ciebie chwálémy Alleluia/ kthorys tako motznie zwyciężył motzárze piekielné *OpecŻyw 174; RejWiz 186; RejZwierc 10.*

»podziemni, pod ziemią mocarze« (1:1): *RejAp* 55v; Poblazáią ci łobie co łotrowłkie żyią/ Y podziemnym mocarzom ná ofiárę tyią. *Prot* C4.

»mocarz pyszny« (1): gdy z śmierci ocucił będąc iuż wkrzełzonym/ Mocarzá pyłznego/ mocą fwą zwyciężył *ArtKanc* F4.

»szatan mocarz« [*szyk 1:1*] (2): iáko prawdziwy łczyry y mężny boiownik/ będąc mocniejszy nád one⁸⁰ pierwłzego mocarzá łzátána/ śmieie fię z nim potykał *CzechEp* 205, 150.

»mocarz świata tego« (2): á vmocnić w nas będziełz raczył wiárę fthałá/ y nádzieię mocną o łobie/ iuż muśi zemdleć ten niełłáchetny łprzećiwnik náłz/ á ten mocarz łwiátá tego. *RejPos* 80, 79v.

»mocarz wielki« (1): y okazałá fie moc iego/ y ftárł głowę czártá łprołnego/ onego mocarzá wielkiego *RejPos* 16v.

Szeregi: »mocarz a ksiązę świata wszytkiego (a. tego)« (2): á tylko łámą práwicą fwą ftárł mocarza onego/ á kfiązę łwiátá włytkiego czárthá łprołnego *RejPos* 80, 19v.

»mocarz a nieprzyjaciel« (1): Iż iuż ielth złupion on mocarz á nieprzyjaciel twoy z onego krolełtwá/ ktore był chytrze wyludził ná przodkoch twoich *RejPos* 77 v.

d. *O Bachusie* (1): ábowiem ták fię námi mocno iął ten Krol Bachus (ktory ielł mocarzem tego łwiátá/ á bogiem obzárłtwá) łzalić/ że nie ma w czym dáć przygány iście y náłz łtan Duchowny *WerGość* 260.

e. *O istotach rozporządzających potężną siłą nadludzką, żywiołową lub kosmiczną* (1) : co to wyznawáią y Anyeli Páńscy/ iáko fłyfzyłz/ y włyfscy fwięći á przebráni duchowie niebiełscy/ y włyfcy ini mocarze ná ziemi/ pod ziemią/ w morzu/ y ná włytki łtrony łwiátthá tego. *RejAp* 55v.

2. *Człowiek występujący w igrzyskach rzymskich, zapaśnik* (1) : Arenarius – Moczuiąci fie z bełtijami, moczárz. *Calep* 91b.

Synonimy: **1.** *możny pan, pan wielki, potentat, wielmożny*; **2.** *biedziciel, pasownik, zapaśnik*.

Cf **NIEMOCARZ**